

O ksenocidu ali latentni ksenofobiji države

Državna politika je prebežnike dojela kot predmet odstranjevanja še veliko pred tem, ko se je tega lotila dobesedno, ko jih je namreč "simbolno" izenačila z odvratnimi insekti

Po raziskavah sodeč smo Slovenci nesporno ksenofobični, toda če pogledamo поближе, lahko ugotovimo, da je za trenutno skorajda mrhovinarsko iskanje nestrpnostnih elementov v ravnanju Slovencev in istočasno tekmo v ksenofiliji kriv en sam, povsem samcat vzorec obnašanja: odpor krajanov in meščanov v Ljubljani, Prosenjakovih, Velikih Blokah in drugod v trenutku namestitve ilegalnih prebežnikov v zanje določene centre. Ta srečna okoliščina enovitosti tega zaenkrat relativno zelo ozkega in natančno opisljivega inkriminiranega ksenofobičnega dejanja bo namreč precej olajšala ugotavljanje, opis in oceno dimenzij fenomena, o katerem govorimo. Toda navzlic tej enkratnosti in kratkemu spisku inkriminiranih dejanj bi se skeptik še pred postavitvijo definicije utegnil odločilno vprašati tole: ali so ugovori proti nastanitvi prebežnikov v njihovi stanovanjski bližini dovolj, da nekega posameznika ali celo skupine ljudi označimo za kulturnega rasista in ksenofoba? In ali so dovolj, da govorimo tout court o naraščanju ksenofobije nasplošno v Sloveniji?

Povsem na dlani je, da v primeru odsotnosti otipljivejših dokazov o neprimernosti ali celo nevarnosti neženih sestanovalec v soseski ali kraju nihče nima prav dobrega razloga za to, da bi se jih otepali, in da je torej naše odklanjanje zgrajeno na negativnem, s predsodki zgrajenem stališču do takšnih ljudi. Kar je zagotovo vredno graje. Toda že nekaj kome-

tatorjev je opozorilo, da je drža teh domnevnih ksenofobov podobna reakciji ljudi ob graditvi komun odvisnikov od mamil ali odlagališč odpadkov. Težko bi vsa ta odklanjanja opisali z besedo sovraštvo in resda še najbolje s sindromom, ki mu v angleščini pravijo NIMB - not in my back-

vzpodbuja k tovrstnim dejanjem, s tem pa dosega kontraproduktivne učinke.

Še večji relativisti utegnemo postaviti, če pogledamo, kaj je povzročilo to epidemijo nestrpnosti. Kot je povedal eden od vodij takšnega centra, je problem prerasel bregove in poplaval

HRABRO, OJSTRO, DOSTOJANSTVENO

yard. Nenadoma se torej zdi, da ima izbruh tega domnevnega "sovraštva" čisto posebne prepoznavne in zaenkrat k sreči omejene poteze, ki bi terjale posebno specifikacijo tega vzorca obnašanja. V tem smislu je njen pripis obnašanju krajanov neupravičen, saj se mu s to oznako pritika cela paleta ravnanj in dejanj. Sociologi bi morebiti lahko ugotovili, da so Slovenci kot zapečkarji še posebej dovzetni za obrambo svojega življenjskega prostora (navsezadnje: se še kje drugje v Evropi tako pripravajo za parkinge na dvoriščih pred svojim blokom in si jih lastijo z verigami?) in da za tem obrambnim mehanizmom stoji posebni psihološki značajski profil. Z eno besedo: stališča o ksenofobiji in netoleranci bi lahko relativizirali, čeprav si nihče ne želi opravičevati dejanj te vrste. Predvsem pa bi veljalo natančno preučiti, v kakšnem smislu so ksenofobična, nato pa še, v kakšni meri nas kulpabilizirajoči diskurz dejansko dela ksenofobe in slovenski živeli s takimi samopodobami neposredno

v trenutku, ko so se začasi domovi za tujce napolnili. Ta razlaga o spontanosti reakcij v pričo kvantitativnega prirastka tujcev pa se ne zdi prepričljiva. Če bi kakšnemu prijatelju tujcu, ki ga za razliko maramo, razložili, da gre pri medijsko skrajno dramatiziranem problemu za kvoto nekaj sto prebežnikov, bi ga nesorazmerje med odmevom in realnimi trenutnimi dimenzijami problema verjetno spravilo v nasmeh. Zato postrežimo s tezo, da je zanj v glavnem kriva ne toliko medijska konstrukcija problema, ampak preprosto mehanizmi ravnanja države, ki se je odzvala ksenofobično na latenten način, hkrati pa v določenem trenutku prepoznala tezo o sovraštvu do tujcev kot svojega najboljšega zaveznika. Da je država sama mačehovska črta problema s prebežniki, nakazuje že njena politika do azilantov, ki je maksimalno restriktivna: med tisoči azilantov jih dejansko dobi zatočišče v Sloveniji le pol dučata. Domi za azilante in prebežnike so v obupnem stanju. Dalje: notranji mi-

nister Rado Bohinc je bil tisti, ki je situacijo drastično prikazal kot nekaj, kar vodi v razmere nacionalne ogroženosti, medtem ko je policija migrante obravnavala kot potencialne kriminalce. Takšen pristop je ksenofobičen na tako rekoč uraden način, na podoben način kot se, ugotavlja Tonči Kuzmanič, centri za prebežnike uradno imenujejo centri za odstranjevanje tujcev. Državna politika je torej prebežnike dojela kot predmet odstranjevanja še veliko pred tem, ko se je tega lotila dobesedno, ko jih je namreč "simbolno" izenačila z odvratnimi insekti.

Da sta država in policija prvenstveno ksenofobični, ne pa krajani sosesk z domovi, ki zgolj pravilno berejo sporočila in vzorce obnašanje uradnih organov, se je pokazalo z že skorajda grotesknimi zgodbami o nujnosti dezinfekcij pred tropi stenic, ki jih nihče ni videl: seveda jih ni, ker so tako rekoč fantazmatska objektivizacija tipa freudovske Verschiebung, ki vidi v prebežnikih nekoga, ki ga je treba dezinfekcijsko odstraniti. Diskurz o stenah je dejansko metonimični diskurz o prebežnikih; dezinfektorji v belih haljah in tisti s pleškarskimi čopiči so tako bili le nadomestek za uspešno odstranitev nečesa simbolno istega - domnevnih stenic in illegalec iz nam nevarne bližine.

Državna represivna politika do tujcev, ki je latentno ksenofobična, poskuša svoj pravi obraz prikriti s tem, da probleme rešuje po svoje. Tujce bi najraje zagrebla v noč, njihove sledi zakrila, spomin nanje potlačila, skrat-

ka stvari naredila za nevidne. To operacijo nekakšne "Unsehenmachen", ki želi problem preprosto izničiti (odtod nočni in skriti prevozi prebežnikov, njihova razselitev in "razkroj" v različne domove), je ogrožena javnost sprejela kot bolj ali manj latentno sporočilo državnih organov in policije, jih pravilno prebrala ter se postavila v ksenofobično pozo! Latentna ksenofobija države do tujcev slednjih ne prepozna na najbolj elementaren obrambnopsihološki način: tako, da jih ne prepozna kot subjektov. Neprepoznavanje subjektov je prav tako sila elementarna: ne prepozna se jih tako, da se jih ne vidi. Ne vidi se jih tako, da se jih naredi za nevidne. Nevidne se jih naredi tako, da se jih izniči. Izniči se jih tako, da se jih odstrani, razprši, odvaža v noč in oddaljene kraje proč od nas. Takšen trud po fizičnem "razkrajavanju" tujcev pa seveda ni več ksenofobija, temveč že tihi "genocid" ali "ksenocid". Zato lahko državni sekretar na notranjem ministrstvu Bojan Bugarič, dežurni operativec in reprezentant države v omenjenem problemu, ves čas kaže na ksenofobične kraje, toda žal ne bo mogel zatajiti, da je na ksenofobično obnašanje napeljala ravno država. Ksenocid kot odstranjevanje je njena brezupna rešitev, v katero se v svoji nepremišljenosti zateka, etiketa o ksenofobiji pa njen poglavitni adut. In prav v tej luči bi veljalo znova premisliti odmev kritične javnosti in se vzdržati prehitrih stigmatizacij.

Boris Vezjak

Študentski nergači na medijski margini?

Prispevek k debati o Maršu in civilni družbi v Mariboru

Iskrema hvala Andreju Adamu in Borisu Vezjaku, zastopnikoma Zofijinih ljubimcev, neodvisne iniciative s humanistično vizijo, da sta sprejela moje povabilo k diskusiji o mariborski civilni družbi, s posebnim poudarkom na radiu. Dejstvo je, dragi Zofijini ljubimci, da lahko o tem govorim predvsem z vami, saj ste s prvim in drugim pismom dokazali, da ste subjekt debate. Ni vam vseeno, kakor tudi meni ni. Bojim pa se, da bi se na koncu utegnil naš pogovor sprevreči v znanstveno samozadovoljevanje in da bomo močno razočarani nad rezultati razprave. Želel bi si namreč, da še kdo drug ošili svinčnik...

PO PUKLU

Res je, "zlorabil" sem vaš apel za ohranitev ponovno ogroženega radia Marš zato, da bi prebil samoumevnost in razširil horizont razprave. Zakaj sem strašil s tako argumentacijo? Ker sem "osupel", da se o statusu civilne družbe v Mariboru neupravičeno vedno razpravlja na bledeči liniji Katedra-radio Marš, sam pa še vedno nisem prepričan oziroma se enostavno nočem sprijazniti, da je to ves dom mariborske civilnodružbene iniciative. Vprašanje, ki je nastalo ob prebiranju prvega apela ljubimcev, se torej glasi: ali je v Mariboru civilna družba res omejena le na neznanen del študentskih nergačev na medijski margini, ki že od nekdaj "mešajo mlačno vodo z ledom", kot bi njihovo dejavnost najverjetneje označil kdo iz tehničnih ali storitvenih dejavnosti?

Ali pa mogoče mariborske civilne družbe ne znamo spremljati, ubesediti in jo zato spregledujemo.

O civilni družbi

Kot na izpitu sta profesorja Andrej in Boris podvomila o mojem razumevanju pojma civilna družba in nekako med vrsticami zahtevala, naj še enkrat opredelim njegovo vsebino. Če našo debato spremlja še kdo, naj oprost, če bom slučajno ponavljal znane stvari. Ni res, da civilno družbo enačim z družbo nasploh, saj sem v pismu omejil le tiste družbene/družabne aktivnosti, ki jih lahko, kot prostovoljno, interesno združevanje posameznikov lociramo neke med državo in družinsko intimo. Ta javna sfera naj bi v načrtih nekaterih ideologov demokracije ublažila frontalnost nasprotij med državo in družino (posameznikom). Civilna družba kot posebna družbena kategorija je poglavitna zadržna kategorija, ki je potrebna za udeležbo v "ciljno skupino" za udeležbo v ideji razsvetljenstva in kasnejše meščanske revolucije. Šlo je v prvi vrsti za ideal, ki je slonel na evropocentризmu, ta pa je naznanjal "najvišjo obliko demokratične družbene ureditve". Pojem se je do zdaj pokazal izrazito ambivalenten, saj lahko z njim označujemo tako nepridobitne kot tudi pridobitne dejavnosti. Opredelitev pojma je bila vedno odvisna od njegovih vsakokratnih zgodovinskih okoliščin.

Dober primer idealiziranja družbe v 19. stoletju je civilna poroka. Ta se ni zoperstavila le cerkvenemu protokolu, ampak je poskušala zagovarjati

še pravico slehernega posameznika in posameznice, da svobodno odloča o partnerju in načinu obelje izrekanja zvestobe. Vendar je svoboda izbire vedno omejena (če ne, se demokratičnost sprevrača v anarhijo), po drugi strani pa ni mogoče kar tako ubežati tisočletnim obredom. Želja, da bi se iztrgal eni tradicije, te skratka pripelje v naročje drugim, nič manj gospodovalnim načelom.

Če je v osemdesetih letih 20. stoletja civilna družba v Sloveniji pomenila predvsem narodno-politični aktivizem ("svobodno" mislečih posameznikov), se je v devetdesetih bolj usmerila v socialo in kulturo. Socializem namreč ni poznal tako imenovanega srednjega razreda, kulturne in socialne dejavnosti pa, ki bi jim danes pripisali civilnodružbeni značaj, so bile čvrsto vpete v prevladujočo hierarhijo družbenih relacij. Seveda se nekateri že takrat govorili o drugih, ne samo političnih svoboščinah, a so ostali manj opaženi, ker v tistem trenutku niso bili "in" - niso bili dovolj magični. Logično zaporedje narodovega osamosvajanja se torej kaže tudi na ravni umevanja (in delovanja) civilne družbe. Zdaj, ko je politična opozicija institucionalizirana (poglejte, kaj danes delajo nekdanji najvidnejši zastopniki civilne družbe), se največ nejasnosti kaže prav na področju socialnih pravic in kulturnih možnosti izražanja. V novem demokratičnem družbenem sistemu ta pravica ne izhaja v prvi vrsti iz političnih svoboščin, ampak iz (banalnih) ekonomskih dejavnikov. Taka je ideološka podstat kapitalistične svobode. Potem pa seveda logično sledijo vprašanja mecenstva in njegovega političnih, ideoloških motivacij.

Ko sem v sfero mariborske civilne družbe vključil zlato lisico, društva upokojeencev, Kiblin Tox in še kaj, sem skušal opozoriti na dvoje: da civilna družba prav tako preživlja tranzicijo in da je bistvenega pomena za njeno opredeljevanje interesno združevanje, komuniciranje in vsaj navidezna ekonomska neodvisnost. To komuniciranje ali menjava lahko ima materialni (gospodarstvo), rodbinski (sociala) in/ali idejni značaj (kultura v ožjem smislu).

Civilna družba, ki zaobseže široko paleto avtonomnih družbenih subjektov ne glede na njihovo generacijsko pripadnost, ne glede na morebitno profitabilnost in ne glede na njihovo odmevnost, nas postavlja pred obsežne humanistične in družboslovne naloge. Pri Upravni enoti Maribor je registriranih skoraj 900 kulturnih, športnih, izobraževalnih in drugih društev; 3000 obrtnikov je registriranih pri Obrtni zbornici Maribor; v registru Gospodarske zbornice - Območne enote Maribor je samo za mestno občino vpisanih več kot 100 velikih, 265 srednjih in 3802 malih podjetij (prevladujejo storitvene dejavnosti). Ti podatki pa postanejo resnično zanimivi takrat, ko spoznamo, da so posamezniki vključeni v več poslovnih in interesnih združenj naenkrat in da nekatere dejavnosti izginjajo, druge se šele pojavljajo, tretje pa se venomer obnavljajo. Civilna družba je torej precej dinamična mreža različnih interesov in nalog humanistike bi morala biti, da preučuje posamezne primere, specifičnosti. Šele potem si je mogoče vzeti pravico za to, da potegnemo črto in govorimo o splošnih značilnostih mariborske civilne družbe. Problem torej ni v nefleksibilnosti civilnodružbenih iniciativ, ampak v nefleksibilnosti njihovega zapopadanja. Toda tako je izhodišče etnologov in sociologov; filozofi se tega, vsaj na izkustveni ravni, ne bodo lotili.

O prezentaciji in Maršu

Braniti Marš na oddaljenih frontah, kot sem napisal v prejšnjem pismu, pomeni povezovati se z opisanimi subjekti civilne družbe. Ne prepustiti se na primer samo študentski organizaciji univerze, ki je pravzaprav valilnica podmladkov političnih strank (o tem govorijo številni zapleti z vodenjem te organizacije) in jo vsaj v tem trenutku upravljajo tako, da zasleduje v glavnem komercialne interese, brez velike potrebe, da bi se povezovala z drugimi mestnimi organizacijami. Mogoče obstaja želja, dejstva govorijo nasprotno. Da sem vas, Zofijine ljubimce, opozoril na tehnike prezentacije, me je spodbudilo nekajkratno poslušanje vaše oddaje na

Maršu. Brez zamere, tvegam, da bo kdo raztrgal moje delo, ampak tisto, kar počnete, ni "radiofona". Ni privlačno. Odlična vsebina ne najde (obdrži) poslušalstva. Radio ni predavalnica, kjer že itak dolgočasnim študentom izza katedra beremo neskončne teoretske litanije, ampak precej bolj dinamičen medij. (Tukaj bi sicer lahko načeli še vprašanje visokošolske didaktike, ki je, to je jasno pedagogom in študentom, precej na tleh; ker, zanimivo, res, tisti, ki se je kadarkoli resno in sistematično preizkusil z delom v elektronskih medijih, ne bo v predavalnici nikoli več zadovoljen s klasičnimi oblikami predavanj.) Gre za multisenzornost, dialog, zvočne prelome, lajt motive in podobno. Vse to je mogoče doseči s stalnim medijskim izobraževanjem.

Če je radio Marš "alternativni" medij, mu to ne daje pravice, da krši preverjena pravila radijskega medija. Ko jih krši, mora to biti razvidno, sicer pa mora biti vsaj toliko poslušljiv, da bo uspel pritegniti izbrano ciljno skupino (dijaško in študentsko populacijo). Zamahniti z roko in reči, da "folk pač ne šteka", ni nobeno opravičilo, ker je vse prevelik del mladine že podlegel navidezni komercialni nevtalnosti in lahкотnosti; rezultati raziskave o poslušnosti radijskih postaj v Mariboru so dovolj zgovorni. Kaj torej narediti? Se prodati ali prilagoditi? Trmasto vztrajati na vzvišenem poslanstvu?

Glede ponudbe naj povežem urednika radia Marš, ki se enači z alternativnostjo, in urednika Radia Maribor, ki ga je Boris Vezjak okarakteriziral z njegovim posebnim programskim blokom Radijsko delavnično znanec, naj povem, da sebe v tem trenutku ne vidim v tej vlogi. Lahko pa povabim vas, Zofijine ljubimce, in druge zastopnike civilne družbe, da sodelujete v eni od oddaj v nacionalnem mediju. Uredniki pa bodo vedno znali dobro poskrbeti zase. Bodimo konkretni!

In dajmo prostor še komu drugemu. Drugače je bolje, da ta javni pogovor končamo. Dostojanstveno in žalostno, kot je debata o mariborski humanistiki v zadnjih Dialogih.

Peter Simonič

